

Online studiedag

Participatie, positief leefklimaat en kinderrechten in de brede residentiële jeugdhulp

Dinsdag 13 december 2022

In samenwerking met het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Begeleiders, hulpverleners en directies werken hard aan een ontwikkelingsgericht leefklimaat en aan het waarborgen van de rechten van kinderen en jongeren. Dit versterkt de groeikansen van jongeren, en is daarom primordiaal. We presenteren hierover studiewerk en zoomen in op goede praktijken gericht op kinderen en jongeren die verblijven in de **jeugdhulp**, in zorgorganisaties voor **jongeren met een handicap** of in de **jeugdpsychiatrie**. We gaan in dialoog met voorzieningen en vertegenwoordigers van jongeren en ouders om de implementatie van de goede praktijken in de voorzieningen te bevorderen.

PLENAIR PROGRAMMA 10-12u15

- **Inleiding door mevrouw Caroline Vrijens, kinderrechtencommissaris**
- **Participatie, leefklimaat, kinderrechten: Wat verwachten jongeren en ouders?**

Roel Reubens, coördinator Cachet

Ingrid Crabbe, Ouderspunt

Charlotte Van Meenen, Cliëntenforum

Rechten van het kind en rechten van ouders zijn omschreven in verschillende documenten. Het internationale kinderrechtenverdrag, het burgerlijk wetboek, het decreet rechtspositie van de minderjarigen in jeugdhulp, ... Al deze rechten zijn ook, of sommigen met name, van toepassing op kinderen, jongeren en ouders die een traject met ondersteuning van jeugdhulp afleggen.

De nood aan ondersteuning en de samenwerking met jeugdhulp creëren een specifieke situatie. Een situatie waarbij extra partijen medespelers worden in de opvoeding, in het tot volwassenheid begeleiden van kinderen en jongeren. Een situatie en samenwerkingsrelatie waarin wederzijdse

verwachtingen-, kaders en normen-, noden en bezorgdheden op elkaar afgestemd moeten worden. De bestaande rechtenkaders geven – mee - een goede voorzet om dit gebeuren te reguleren.

Rechten alleen volstaan echter niet. Het is (slechts) een van de insteken om kwaliteitsvolle hulpverlening te realiseren. Maar het is wel een ondergrens die niet genegeerd kan worden. Wat jongeren en ouders verwachten is dat deze kaders gerespecteerd en geïmplementeerd worden. Punt.

Wat verwachten ouders en jongeren nog meer van jeugdhulp? Hoe denken zij dat ze de beste kansen en ondersteuning krijgen? Cachet en OudersPunt brengen, samen met het Cliëntenforum, enkele antwoorden naar voor.

- **De inzet op het leefklimaat: Een basishouding**

Lisa Cardoen, projectcoördinator Academische Werkplaats Leefklimaat VOT Jeugdhulp
Stijn Vandeveld, Vakgroep Orthopedagogiek UGent

Op basis van het studiewerk van de Academische Werkplaats Positief Leefklimaat wordt het opnieuw duidelijk dat er geen kant-en-klare antwoorden bestaan op de vraag hoe het leefklimaat in residentiële jeugdhulpvoorzieningen vorm kan krijgen (Cardoen, De Baets, Vandeveld, & Roose, 2021, 2022). Door middel van onze ervaringen en verzamelde informatie geven we input aan voorzieningen om hun werking richting een kwaliteitsvolle omgeving (verder) uit te bouwen, waarbij het realiseren van een positief leefklimaat onontbeerlijk is.

Hoewel er werkzame en hinderende factoren opgemerkt kunnen worden in het werken aan een open klimaat mag het leefklimaat niet begrepen worden als een technisch te implementeren kader. Het realiseren van een open leefklimaat is een dynamisch proces gezien het om een constant streven gaat, waarbij medewerkers telkens opnieuw bewust stilstaan bij wat zich op de leefgroep voordoet en hoe ze hierop hun handelen kunnen afstemmen. Het gaat met andere woorden om een basishouding die 24/24 en 7/7 aandacht behoeft. Veiligheid vormt hierbij de basis om verder te groeien, als cliënt én als medewerker. Tijdens de presentatie willen we inspiratie bieden voor residentiële voorzieningen uit de brede jeugdhulp om hier in hun dagelijkse werking (verder) op in te zetten.

- **De participatieruimte van jongeren in de Vlaamse gemeenschapsinstellingen**

An Nuytiens, senior onderzoeker Academische Werkplaats Jeugdzorg Emmaüs

We presenteren een onderzoek naar de participatieruimte van jongeren binnen gemeenschapsinstellingen (Steens & Hermans, 2020). Deze studie focust op hoe verschillende stakeholders - jongeren, praktijkwerkers, middenkader en beleid - naar de participatieruimte van jongeren in gemeenschapsinstellingen kijken. Hierbij stond het verhaal van de jongeren centraal.

Het centrale doel van het onderzoek was om via reflecties met verschillende stakeholders een breed leer- en reflectieproces op verschillende niveaus op gang te brengen, van waaruit de praktijk en het beleid van de gemeenschapsinstelling rond dit thema verder kon evolueren en groeien.

Op basis van de resultaten werd een reflectiekompas ontwikkeld. Deze tool brengt de factoren in kaart die de participatieruimte van jongeren binnen een gemeenschapsinstelling beïnvloeden. Tegelijkertijd toont dit waar er aangrijpingspunten zijn om die participatieruimte te vergroten. We staan tijdens de presentatie stil bij hoe het reflectiekompas inspiratie kan bieden voor gesloten jeugdhulpvoorzieningen om de participatie van de jongeren in hun organisatie te vergroten.

- Afsluiting door de heer Thierry Taverna, adjunct-kabinetschef Welzijn en Jeugd, kabinet Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

PARALLELE WORKSHOPS 14-16u

- **Workshop 1: Geweldloos verzet/Nieuwe autoriteit in de residentiële zorg**

Frank Van Holen, klinische en levensloopspsychologie VUB

Discussant: Bart Colson, PAika UZ Brussel

Geweldloos Verzet/Nieuwe Autoriteit (GV/NA) is in oorsprong een therapeutische interventie voor gezinnen met kinderen/jongeren die ernstig externaliserend probleemgedrag vertonen zoals bijvoorbeeld agressief of zelfdestructief gedrag. Deze benadering wordt sedert 2009 in Vlaanderen ingezet voor steeds meer problematieken (bv. schoolweigeren, internaliserend probleemgedrag, kinderen die medicatie weigeren) en in steeds meer contexten (bv. psychiatrie, jeugdzorg, onderwijs).

Deze workshop start met een overzicht van wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van GV/NA in het algemeen, en onderzoek in de residentiële zorg in het bijzonder. Vanuit empirisch onderzoek worden aanbevelingen geformuleerd voor de praktijk, het beleid en toekomstig onderzoek.

Daarna volgt de discussie ingeleid door Bart Colson, coördinator van de psychologen in het UZ Brussel en psycholoog-psychotherapeut bij PAika, ambulante en residentiële kinderpsychiatrische zorg van het UZ Brussel. Hij reflecteert over de implementatie van GV/NA in de psychiatrische setting PAika UZ Brussel.

- **Workshop 2: Mentaliserend coachen van het netwerk rond jongeren met een verstandelijke beperking en gedragsproblemen**

Erik De Belie, Vakgroep Orthopedagogie HOGENT

Discussanten:

Rebecca Cools, Zorgverantwoordelijke Tarmac, MFC De Hagewinde

Marleen Van Noten, mama van Aaron

Kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking en gedragsproblemen hebben nood aan verbinding en steun bij het reguleren van hun stress en emoties, het aangaan van veilige relaties en het emotioneel begrijpen van zichzelf en anderen.

Deze steun bieden begeleiders en ouders samen binnen een 'dragend netwerk'. Ze kunnen hierbij spanningen in de relatie met deze kinderen en jongeren ervaren waardoor ze 'emotioneel besmet' raken. Zo staat hun stress- en emotieregulatie onder druk en worden ze soms meegezogen in een actie-reactiespiraal.

Via mentaliserend coachen wordt aan begeleiders en ouders een veilige basis geboden om emotioneel beschikbaar te zijn. Mentaliseren is een basishouding waarbij je met 'buik en hoofd' aanvoelt en begrijpt welke betekenis gedrag kan hebben, stilstaat bij wat het met je doet en bij de ademruimte die je nodig hebt om je 'goed genoeg' af te stemmen. Zo kunnen begeleiders en ouders emotioneel beschikbaar zijn en zorg dragen voor een positief leefklimaat.

We stellen tijdens de workshop ons kader voor, lichten toe hoe we dit toepasten tijdens drie coachings- en leertrajecten en staan stil de ervaring van deze trajecten door de verschillende betrokkenen.

- **Workshop 3: Gehechtheidssensitieve hulpverlening in residentiële settings**

Guy Bosmans, Onderzoekseenheid klinische psychologie, KU Leuven

Discussant: Katleen De Weerd, MFC Ivo Cornelis

Vertrouwen in zorg, een kerneigenschap van veilige gehechtheid biedt een context waarin adaptieve ontwikkeling gefaciliteerd wordt. Het zorgt ervoor dat kinderen, tijdens stress, makkelijker zorg en nabijheid bij hun primaire zorgfiguren (meestal ouders) kunnen zoeken. Dit helpt om stress te reguleren wat hen weerbaarder maakt en meer kans geeft om autonomie en competenties te verwerven. Als kinderen niet in staat zijn om dit vertrouwen te ontwikkelen, zoeken ze minder makkelijk nabijheid en zorg, en lopen ze meer kans om bij blootstelling aan stress gedrags- en emotionele problemen te ontwikkelen. Kinderen in residentiële zorg worden frequent blootgesteld aan stress. Separatie met de ouders is een stressor, de ongunstige omstandigheden die tot de separatie hebben geleid uiteraard ook, maar ook tijdens de opname is er veel stress. Gezinssensitieve hulpverlening werkt op verschillende niveaus tijdens de opname. Enerzijds beoogt deze hulpverlening de kans te maximaliseren dat het contact met de ouders hersteld wordt. Anderzijds beoogt deze hulpverlening het organiseren van een context die het ontwikkelen van vertrouwen in zorgfiguren faciliteert.

Tijdens deze workshop geven we eerst een overzicht van het onderzoek naar gehechtheidssensitieve hulpverlening waarna we stilstaan bij hoe de implementatie in de residentiële zorg eruit kan zien. Dit vormt de aanzet voor het delen van ervaringen samen met de deelnemers.

- **Samenwerking tussen (forensische) jeugdhulp en geestelijke gezondheidszorg**

Inge Glazemakers, CAPRI UAntwerpen

Discussanten:

Ilse De Groof en een ouder (Ouderspunt)

Jongeren met een complexe problematiek hebben noden op bijna elk levensdomein. Ze zijn ernstig belemmerd in hun emotionele, sociale en/of educatieve ontwikkeling. Deze noden brengen hen in contact met een grote verscheidenheid aan hulpverleners vanuit verschillende diensten en sectoren. Er is vaak een gebrek aan coördinatie tussen deze verschillende diensten en informele hulpbronnen worden te weinig aangesproken. Momenteel ontvangen deze kinderen en jongeren vaak niet de gepaste zorg, onder andere vanwege verschillende doorverwijzingen en onduidelijke perspectieven. In een onderzoek van Mount (2004) werd gevonden dat bijna een vierde van de hulpverleners in een residentiële voorziening de psychiatrische noden die achteraf via een screening aan het licht gebracht werden, niet had geïdentificeerd. Dit duidt op het belang van aandacht voor psychiatrische problematiek bij jongeren in residentiële jeugdzorg.

Lopend onderzoek vanuit de Universiteit Antwerpen brengt de noden vanuit de praktijk in kaart met participatorisch actieonderzoek. Vertrekkende vanuit praktijkgerichte ervaringen en vanuit een samenwerking tussen de verschillende stakeholders wordt er een effectief aanbod uitgewerkt waarin de stem van de jongeren actief mee in opgenomen wordt. Daarna volgt de discussie met de deelnemers van de workshop, ingeleid door Ilse De Groof en Veronique Brys van Ouderspunt.

- **De preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de brede residentiële jeugdhulp: Een intersectorale richtlijn met zicht op de toekomst**

Kathleen De Cuyper, LUCAS KU Leuven – Zorgonderzoek & Consultancy

Tim Opgenhaffen, Eenheid privaot en economisch recht VUB & Instituut voor Sociaal Recht KU Leuven

Discussanten:

Roel Reubens, coördinator Cachet

Lisa Vandermeulen, zorgregie en psychopedagoog MPI Oosterlo

Er bestaat grote maatschappelijke bekommernis over het gebruik van afzondering en fixatie in de gezondheids- en welzijnssectoren. Op basis van wetenschappelijk evidentie, het Europese mensenrechtenkader en expertise van professionals, en jongeren en ouders met ervaring in de brede jeugdhulp ontwikkelden we een intersectorale richtlijn voor de preventie en toepassing van afzondering en fixatie. Deze richtlijn richt zich tot de residentiële (forensische) jeugdhulp, zorg voor kinderen en jongeren met een handicap en de kinder- en jeugdpsychiatrie.

Preventie staat in de richtlijn voorop. Een gecombineerde aanpak met verschillende preventieve strategieën doet het aantal afzonderingen en fixaties verminderen zonder dat de veiligheid in het gedrang komt. Enkel bij ernstig en acuut gevaar - en wanneer alternatieven niet (langer) volstaan - adviseert de richtlijn het gebruik van procedures die zo humaan mogelijk en mensenrechtenconform zijn, onder dwang als het niet anders kan. De richtlijn vormt zodoende een geheel van best practices met als doel het proces van kwaliteitsverbetering in de residentiële voorzieningen voor kinderen en jongeren te ondersteunen.

We weten uit audits van Zorginspectie dat de implementatie van de richtlijn nodig is. Daartegenover staat dat dit voor de voorzieningen geen eenvoudige opdracht is, en dat de richtlijn niet alle vragen beantwoordt. Stof genoeg voor een boeiende discussie.

Linken naar de [richtlijn](#) voor de brede residentiële jeugdhulp en het [rapport](#) over de ontwikkeling van de richtlijn. Een samenvatting van de richtlijn is te vinden op [Agora webzine](#).

Inschrijven kan via [deze link](#)

Early bird - tot en met 15 november 2022 - 70 EUR

Van 16 november tot en met 6 december 2022 - 85 EUR

Studenten kunnen via swvg2022@kuleuven.be een promocode voor verminderd tarief aanvragen, mits voorlegging van hun studentenkaart.

